ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ
ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਸਮੀਖਿਆ

(ਆਲੋਚਨਾ)

ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ

ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

Punjabi Natak Sandrab ate Samikhia

by

Sunil Kumar ©
Village Sadhewal, P.O. Ganguwal
Teh. Anandpur Sahib
Distt. Ropar, Punjab
Mob. No. 94172-78501
e-mail:- sksksunil09@gmail.com

ISBN : 978-93-5112-247-0

Rs. 250/-

2017

Printed and Bound In India

Published by

Chetna Parkashan

PUNJABI BHAWAN, **LUDHIANA** (Pb.) INDIA
Ph. 0161-2413613, 2404928, (M) 98152-98459, 98762-07774
Website: www.chetnaparkashan.com
E-mail: chetnaparkashan@gmail.com
Sub Off.: Qila Road, Opp. Bus Stand, KOTKAPURA (Pb.) INDIA
Ph.: 95011-45039

Printer : R.K. Offset, Delhi

*

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photo copying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the publisher of this book.

ਪਤਨੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਨਾਲ ਦੌੜ ਦਮਨ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਤਰਸ ਦਾ ਗੰਡਾਸਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੱਭਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਾਉਣ ਲਈ ਆਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਲੋਹਾ ਕੁੱਟ ਇੱਕ ਸਫ਼ਲ ਨਾਟਕ ਾਰਗੀ ਨੂੰ ਰੰਗ ਮੰਚ ਦੀ ਪੁਖਤਾ ਸਮਝ ਹੋਣ ਬੇ ਵਿੱਚ ਢਾਲ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਲਿਖਦਾ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਥਾਨ ਤੇ ਕਾਰਜ ਲੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਨਾ ਵਾਪਰ ਟਕਕਾਰ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਮਜਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗਾਂ ਦਾ ਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਖੱਲ ਦਾ ਟੁੱਕਿਆ ਜਾਣਾ, ਕੁੱਕੜਾਂ ਦਾ , ਸੰਤੀ ਤੇ ਬੈਣੋ ਦਾ ਇੱਕੋ ਰੰਗ ਦੀ ਚੁੰਨੀ ਂ ਰੋੜ ਚੁਗਣਾ ਜਾਂ ਬਣਸੋ ਦਾ ਅੱਗ ਲੈਣ ਵਾਪਰਨ ਦੀ ਪੂਰਵ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ੇ ਹਨ। ਲਗਭਗ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਨਤਾ ਪੂਰਵਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਤੇ ਚੁਸਤ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗਾਰਗੀ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਲ ਰਹੇ ਸੇਕ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ, ਬੁਢਲਾਡਾ
ਫੋਨ ਨੰ. 95172-44006

•

ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਮਸਲੇ

- ਡਾ. ਸ਼ਾਲੂ ਕੌਰ

ਸੰਬੰਧਤ ਮਸਲੇ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਰਾਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਪਰ ਇਕ ਪੰਛੀ-ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਰੰਭ, ਨਾਥ-ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕਲਾਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਸਾਡਾ ਸਾਹਿਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੈ। ਆਰੰਭਕ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਾਰੀ-ਸਰੋਕਾਰ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਥ-ਜੋਗੀ, ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

"ਬਾਘਨਿ ਜਿੰਦ ਲੈ, ਬਾਘਨਿ ਬਿੰਦ ਲੈ, ਬਾਘਨਿ ਹਮਰੀ ਕਾਇਆ,
ਇਨ ਬਾਘਨਿ ਤ੍ਰੈਲੋਈ ਖਾਈ, ਬਧਿਤ ਗੋਰਖ ਗਇਆ।"[1]

ਨਾਥ-ਜੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੂਫੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਧਿਵਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਫੀਵਾਦ, ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਇਸਲਾਮਿਕ ਰਹੱਸਵਾਦ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕੱਟੜਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵੱਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਮੂਲ ਧੁਰਾ ਇਸ਼ਕ ਹੈ। ਸੂਫੀ ਕਵੀ ਅਲਾੱਹ ਨੂੰ ਮਾਸ਼ੂਕ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਸ਼ਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਨਾਰੀ-ਸਰੋਕਾਰ, ਨਾਥ-ਜੋਗੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ, ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਕੁਆਰੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੱਜੋਂ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਨਿਮਾਣੀ-ਨਿਤਾਣੀ ਹੋ ਕੇ, ਵੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

"ਅਸ ਬੁਰੀਆਂ ਵੇ ਲੋਕਾ! ਬੁਰੀਆਂ
ਤੀਰਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੈਣਾਂ ਦੀਆਂ ਛੁਰੀਆਂ,